

Szerzeményezés és fenntarthatóság?

Néhány példa az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár gyakorlatából¹

Székelyné Török Tünde

Az írás arra keres választ, hogy a könyvtáros szakma szűkebb területein, például a szerzeményezés, a feldolgozó munka vonatkozásában melyek azok a tevékenységek, amelyek a fenntarthatóság céljait szolgálhatják. A kiválasztott munkafolyamatokon belül a lehetséges megvalósítást az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár gyakorlatából vett példákon keresztül szemlélteti a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 2022 júliusában Kaposváron rendezett Vándorgyűlésén, a Bibliográfiai Szekcióban elhangzott előadás bővített, szerkesztett változata.

Tárgyszavak: egyetemi könyvtár, könyvtári katalógus, katalogizálás, hátrányos helyzetű, állományvédelem, gyűjteményszervezés, gyarapodási jegyzék, fenntartható fejlődés

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) 2022. évi vándorgyűlésének központi témája a *Fenntarthatóság, felelősség, szemléletformálás* volt. Az MKE elnöksége a múltban és ebben az évben is arra törekedett, hogy a nemzetközi és a hazai trendekhez igazodva meghatározott témaválasztással a plenáris ülésen és a szekcióüléseken elhangzó előadások központi kérdéskörét is vázolja. E tematikához alkalmazkodva/igazodva a Bibliográfiai Szekció programja keretében a könyvtáros szakma olyan területeit, részterületeit mutatták be az előadók, melyek jól reprezentálták az MKE elnökének a Vándorgyűlés köszöntőjében megfogalmazott gondolatait is: „...mind az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaihoz, az IFLA ehhez kapcsolódó stratégiájához és valamennyi programjához, de az Európai Unió és hazánk törekvéseihez” is kapcsolódtak, ugyanakkor jól tükrözték „...Egyesületünk elkötelezettségét a környezeti és társadalmi fenntarthatóság, valamint a könyvtárak kiemelt szerepét a szemléletformálásban.” [1]

A könyvtárak és a fenntarthatóság

A magyarországi könyvtárak egyre szélesebb körében megjelennek olyan tevékenységek, melyek a fenntarthatóság céljait szolgálják. Ezek – a teljesség igénye nélkül – jellemzően az alábbiak: környezettudatos épületminősítési rendszerek előírásai

szerint épült könyvtárak; környezetbarát üzemeltetés; a könyvek és a tudásbázis megőrzése a jövő generáció számára; zöld állományú részleg létrehozása; Fenntarthatósági Terv készítése; részvétel a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudás megszerzésében és a környezettudatosságra nevelésben. Tanulságos lehet annak átgondolása is, hogy egy-egy szűkebb könyvtári szakterülethez kapcsolódóan meghatározhatók-e azok a tevékenységek, melyek alkalmasak arra, hogy hozzájáruljanak a fent megfogalmazott törekvések megvalósításához.

Bibliográfiai rekordok a fenntarthatóság szolgálatában

Az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célja közül a 4. cél meghatározása az alábbi: „Biztosítani kell az inkluzív és méltányos minőségi oktatást, és elő kell segíteni az egész életen át tartó tanulás lehetőségét mindenki számára.” [2] A könyvtárak szemszögéből ez azt is jelenti, hogy minden lehetséges olvasó, használó egyformán fontos, a rendelkezésre álló eszközökkel biztosítani kell az információhoz való hozzájutást a lehető legszélesebb kör számára. Van-e tennivalójuk e területen a könyvtárhasználóval közvetlenül nem érintkező, az úgynevezett háttérmunkát végző szakembereknek? A dokumentumok feltárásával foglalkozó könyvtárosok egy bibliográfiai rekord elkészítése során olyan infor-

Székelyné Török, T. Szerzeményezés és fenntarthatóság?, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 69(8), p. 470–477, 2022. <https://doi.org/10.3311/tmt.13185>

mációt is megadhatnak, ami például az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személyek érdekeit szolgálja. 2017 szeptemberében jelent meg az EU 2017/1563 rendelete, amely e speciális igényű könyvtárhasználók számára kíván kedvezményeket biztosítani. „A rendelet szabályokat határoz meg arra vonatkozóan, hogy egyes művek vagy más teljesítmények hozzáférhető formátumú példányait hogyan osztják meg az EU és a marrákesi szerződésben részes nem EU-országok között a vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek érdekét szolgálva, és anélkül, hogy a szerzői jogi jogosult engedélyére szükség lenne.” [3] E rendelet alapján a szerzői jogi törvénybe új szabad felhasználási esetek kerültek be: „A mű nem üzletszerű felhasználása a szabad felhasználás körébe tartozik, ha az kizárólag fogyatékossgal élő személyek javára, fogyatékossgukkal közvetlen összefüggésben történik, és nem haladja meg a fogyatékossg által indokolt mértéket.” [4]. A szabad felhasználás szabályait egy 2018-ban közzétett kormányrendelet részletezi: többek között definiálja a hozzáférhető formátumú példány², a jogosított szervezet³ és az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy⁴ fogalmát, valamint arról is rendelkezik, hogy az Országos Széchényi Könyvtárnak (OSZK) nyilvántartást kell vezetnie a Magyarországon letelepedett jogosított szervezetekről, és a jogosított szervezetek által előállított hozzáférhető formátumú művekről, illetve minden év április 30-ig az Európai Bizottság rendelkezésére kell bocsátani ezeket az adatokat. [5] A nyilvántartás a Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA) adatbázisában elérhető rekordok lekérdezésével történhet. A leválogatás akkor lehet eredményes, ha a szükséges adatok feltüntetése egységes és következetes: ennek érdekében három intézmény (az OSZK, a Könyvtári Intézet, az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár) közösen ajánlást dolgozott ki a könyvtárak számára mind MARC21 (1. táblázat), mind HUN-MARC környezetben (2. táblázat). [6]

A 008-as mezőben feltüntetendő adatelemek mellett a tárgyszavak pontos megválasztása is fontos. KÖZTAURUSZ rendszer esetében az alábbi fogalmak megadása javasolt:

- öregbetűs könyv/dokumentum
- vakírásos dokumentum

- hangoskönyv
- hangjáték
- auditív dokumentum

Az egyéb tárgyszórendszert alkalmazó könyvtárak számára a szabad tárgyszó (MARC-alapú leírások estében a 653-as mező) következetes használata ajánlott. Emellett célszerű az általános megjegyzés mezőben megfogalmazni, hogy a dokumentum a jogszabályi rendelkezések szerint hozzáférhető formátumú.

Példa:

500 ## \$a Olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy számára (is) használható dokumentum

653 ## \$a elektronikus könyv

1. táblázat A 008-as mezőben feltüntetendő adatok MARC21 környezetben

FMT	Dokumentum-típus	Pozíció	Karakter	Jelentés
BK	Könyvek	008/23	d	nagy/öregbetűs
			f	Braille-írás
			o	online
			s	elektronikus
CR	Időszaki kiadványok	008/22	d	nagy/öregbetűs
			f	Braille-írás
			o	online
			s	elektronikus
MU	Zene	008/23	d	nagy/öregbetűs
			f	Braille-írás
			o	online
			s	elektronikus
MP	Térképek	008/29	d	nagy/öregbetűs
			f	Braille-írás
			o	online
			s	elektronikus
CF	Számítógépes fájlok			
VM	Vizuális anyagok	008/29	d	nagy/öregbetűs
			f	Braille-írás
			o	online
			s	elektronikus
MX	Vegyes anyagok	008/23	d	nagy/öregbetűs
			f	Braille-írás
			o	online
			s	elektronikus

2. táblázat A 008-as mezőben feltüntetendő adatok
HUMARC környezetben

Dokumentumtípus	Pozíció	Karakter	Jelentés
Könyvek	008/23	d	öregbetűs másolat
		f	Braille-írás
		s	elektronikus
Időszaki kiadványok	008/22	d	öregbetűs másolat
		f	Braille-írás
		s	elektronikus
Zene és hangzó	008/23	d	öregbetűs másolat
		f	Braille-írás
		s	elektronikus
Kartográfiai	008/29	d	öregbetűs másolat
		f	Braille-írás
		s	elektronikus
Elektronikus			
Vegyes	008/29	d	öregbetűs másolat
		f	Braille-írás
		s	elektronikus

Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár (EKL) valamennyi érintett rekordban feltünteti az ajánlásban megjelölt adatelemeket, rekordletöltés estén pedig kiegészíti a bibliográfiai leírást a szükséges információkkal: például az alábbi, Springer adatbázisából letöltött rekordot a hozzáférhető formátumra vonatkozó megjegyzéssel (500 ## \$a almező) és a szabad tárgyszó mezőben (653 ## \$a) a megfelelő tárgyszóval (1. ábra).

A bibliográfiai rekordban feltüntetett adatelemek az alábbiak szerint tükröződnek a MOKKA MARC (2. ábra), illetve teljes nézetében (3. ábra).

Egy bibliográfiai rekord elkészítése során fontos szempont, hogy a kötelező adatelemek mellett a lehető legtöbb információ legyen elérhető a könyvtárhasználók számára. Ez az attitűd megnöveli az egy-egy dokumentum leírására fordított időt, azonban a könyvtári munkafolyamatok egészét tekintve nyilvánvaló a megtérülés. A haszná-

<i>Rek.lej</i>	<u>LDR</u>	----	^^^^^nam^a22^^^^^c^4500
<i>Rek.azon.</i>	<u>001</u>	----	000938112
<i>Dátum</i>	<u>005</u>	----	20201104141933.0
<i>Fizikai jelu.</i>	<u>007</u>	----	cr^nn^008mamaa
<i>Jelu. int.</i>	<u>008</u>	----	180320s2017^^^^gw^^^^^^s^^^^^000^0^eng^d
<i>ISBN</i>	<u>020</u>	a	978-3-319-57897-2
<i>Egyéb azon.</i>	<u>024</u>	7	10.1007/978-3-319-57897-2
<i>Katal. forrása</i>	<u>040</u>	2	doi
		a	Springer
		b	hun
		c	ELTE
<i>Nyelvkód</i>	<u>041</u>	0	eng
<i>LOC rakl. sz.</i>	<u>050</u>	4	HM480
<i>Dewey Tiz. Oszl</i>	<u>082</u>	04	142
		2	23
<i>Cím és szerz.</i>	<u>245</u>	00	Critical theory and the thought of Andrew Feenberg
		a	edited by Darrell P. Arnold, Andreas Michel
<i>Megjelenés</i>	<u>260</u>	----	Cham
		b	Springer International Publishing
		b	Imprint: Palgrave Macmillan
		c	2017
<i>Terj./fiz. jelu</i>	<u>300</u>	----	XII, 332 p.
		b	online forrás
<i>Tartalom típus</i>	<u>336</u>	----	szöveg
		b	txt
		2	rdacontent
<i>Média típusa</i>	<u>337</u>	----	számítógépes
		b	c
		2	rdamedia
<i>Hordozó típus</i>	<u>338</u>	----	távoll hozzáférés
		b	cr
		2	rdacarrrier
<i>Dig. táji jelu</i>	<u>347</u>	----	szövegfájl
		b	PDF
		2	rda
<i>Kiadv. kapcs.</i>	<u>580</u>	----	Nyomatott kiadás: ISBN 9783319578965
<i>Hozzájárás k</i>	<u>506</u>	----	Az e-könyvek a teljes ELTE IP-tartományon belül online elérhetők.
<i>Dok. típus</i>	<u>598</u>	----	könyv
<i>Gyűjt. adat</i>	<u>595</u>	----	e-book
<i>Megjegyzés</i>	<u>500</u>	----	Olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy számára (is) használható dokumentum.
<i>Szem.név - lmt</i>	<u>600</u>	14	Feenberg, Andrew
<i>Szabad tszó</i>	<u>653</u>	----	elektronikus könyv
<i>Szem.név - mt</i>	<u>700</u>	1	Arnold, Darrell P
		e	szerkesztő
<i>Szem.név - mt</i>	<u>700</u>	1	Michel, Andreas
		e	szerkesztő
<i>Testület - mt</i>	<u>710</u>	2	SpringerLink (Online service)
		e	közreadó testület
<i>Elektr. hely</i>	<u>856</u>	40	Online változat
		u	http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-57897-2
<i>Leíróhely</i>	<u>850</u>	----	B2

1. ábra Egy e-könyv bibliográfiai rekordja az Egyetemi Könyvtár és Levéltár integrált könyvtári rendszerében

Egyszerű	Teljes	Részletes	MARC	MARCXML	Cédula	RIS
000	03379nam	2200457 i	4500			
001	bibMOK06850417					
005	20210924222838.7					
007	cr nn	008mamaa				
008	180320s2017 gw s	000 0 eng d				
020	\$a978-3-319-57897-2					
024 7	\$a10.1007/978-3-319-57897-2 \$2doi					
035	\$a938112					
040	\$aELTE					
041 0	\$aeng					
050	4 \$aHM480					
082 7 4	\$a142 \$223					
245 0 0	\$aCritical theory and the thought of Andrew Feenberg / \$cedited by Darrell P. Arnold, Andreas Michel					
260	\$aCham : \$bSpringer International Publishing : \$blmprint: Palgrave Macmillan, \$c2017					
264 1	\$aCham \$bSpringer International Publishing \$blmprint: Palgrave Macmillan \$c2017					
300	\$aXII, 332 p. : \$online forrás					
336	\$aszöveg \$btxt \$2rdacontent					
337	\$aszámítógépes \$bc \$2rdamedia					
338	\$atávoli hozzáférés \$bcr \$2rdacarrier					
347	\$aszövegfájl \$bPDF \$2rda					
500	\$aOlvasási képességet érintő fogyatékosággal élő személy számára (is) használható dokumentum.					
505 0	\$a1. Introduction -- 2. What is the "Philosophy of Praxis"? -- 3. Philosophical Anthropology or Philosophy of Praxis? Axel Honneth and Andrew Feenberg on Lukács Theory of Reification -- 4. Gegenständlichkeit From Marx to Lukács and Back Again -- 5. Feenberg, Rationality and Isolation -- 6. Transforming Dystopia with Democracy: The Technical Code and the Critical Theory of Technology -- 7. Andrew Feenbergs Ecological Modernism -- 8. Between Instrumentalism and Determinism: Feenbergs Critical Theory of Technology and Class Struggle -- 9. The Question Concerning a Vital Technology: Heideggerian Influences on the Philosophy of Andrew Feenberg -- 10. Future Questions: Democratic Technology, and the New Converging Technologies -- 11. Revisiting Critical Theory in the 21st Century -- 12. Andrew Feenberg, Critical Theory and the Critique of Technology -- 13. A Critical Response Andrew Feenberg -- 4. Appendix: Interview with Andrew Feenberg Interviewed by Bruna Della Torre de Carvalho Lima and Eduardo Altheman Camargo Santos.					
506	\$aAz e-könyvek a teljes ELTE IP-tartományon belül online elérhetők.					
520	\$aThis volume explores Andrew Feenbergs work in critical theory. Feenberg is considered one of the key second generation critical theorists, with a keen interest in philosophy of technology. He has made a vital contribution to critical theory in ways that remain of interest given the pressing technological issues of our time. The authors of this book highlight not only the ways that Feenberg has begun to make good on what is often characterized as the broken promise of critical theory to address issues of technology, but also the continued importance of critical theory more generally, and of Feenbergs contributions to understanding this tradition.					
580	\$aNyomtatott kiadás: ISBN 9783319578965					
600 1 4	\$aFeenberg, Andrew					
650 0	\$aPhilosophy					
650 0	\$aPhilosophy of nature					
650 0	\$aCritical theory					
650 0	\$aPhilosophy.					
650 0	\$aPhilosophy of nature.					
650 0	\$aCritical theory.					
700 1	\$aArnold, Darrell P \$eszerkesztő					
700 1	\$aMichel, Andreas \$eszerkesztő					
710 2	\$aSpringerLink (Online service) \$eközreadó testület					
856 4 0	\$yOnline változat \$uhttp://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-57897-2 \$x(B2)938112					

2. ábra A MOKKA adatbázisában megjelenő adatelemek MARC nézetben

Egyszerű Teljes Részletes MARC MARCXML Cédula RIS

Távoli hozzáférés Angol

Cím és szerzőségi közlés: Critical theory and the thought of Andrew Feenberg / edited by Darrell P. Arnold, Andreas Michel

Megjelenés: Cham : Springer International Publishing Imprint: Palgrave Macmillan, 2017

Terjedelem, fizikai jellemzők: XII, 332 p. online forrás

Megjegyzés:
Tartalom: 1. Introduction -- 2. What is the "Philosophy of Praxis"? -- 3. Philosophical Anthropology or Philosophy of Praxis? Axel Honneth and Andrew Feenberg on Lukács Theory of Reification -- 4. Gegenständlichkeit From Marx to Lukács and Back Again -- 5. Feenberg, Rationality and Isolation -- 6. Transforming Dystopia with Democracy: The Technical Code and the Critical Theory of Technology -- 7. Andrew Feenbergs Ecological Modernism -- 8. Between Instrumentalism and Determinism: Feenbergs Critical Theory of Technology and Class Struggle -- 9. The Question Concerning a Vital Technology: Heideggerian Influences on the Philosophy of Andrew Feenberg -- 10. Future Questions: Democratic Technology, and the New Converging Technologies -- 11. Revisiting Critical Theory in the 21st Century -- 12. Andrew Feenberg, Critical Theory and the Critique of Technology -- 13. A Critical Response Andrew Feenberg -- 4. Appendix: Interview with Andrew Feenberg Interviewed by Bruna Della Torre de Carvalho Lima and Eduardo Altheman Camargo Santos
 Olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy számára (is) használható dokumentum

Kapcsolatok: Nyomtatott kiadás: ISBN 9783319578965

Egyéb nevek: Arnold, Darrell P, szerkesztő
 Michel, Andreas, szerkesztő
 SpringerLink (Online service), közreadó testület

Tárgyszavak: Feenberg, Andrew
 Philosophy
 Philosophy of nature
 Critical theory
 Philosophy
 Philosophy of nature
 Critical theory

ISBN: 978-3-319-57897-2

Elektronikus forrás: Online változat <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-57897-2>

3. ábra A MOKKA adatbázisában megjelenő adatelemek teljes nézetben

lói igényeknek (ez esetben az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személyek érdekeinek) való megfelelés követelménye a feldolgozó szemléletben is jelen kell hogy legyen: a bejelentési kötelezettség teljesítésével, az ajánlásban megjelölt adatok bibliográfiai rekordokban való feltüntetésével a könyvtárak nagyban hozzájárulnak az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok 4. pontjának megvalósításához.

A könyvtári dokumentumok védelme, nyilvántartása: a papírfelhasználás csökkentése

Az ENSZ tizenkettedik célja a „fenntartható fogyasztási és termelési minták” [7] biztosításának szükségességét fogalmazza meg. Ennek a gondolatnak fontos része a természeti erőforrásokkal való kíméletes bánásmód, beleértve a papírfelhasználás csökkentését is.

<i>Rek.lej</i>	<u>LDR</u>	—	—	^^^^cam^^2200289^c^4500
<i>Rek.azon.</i>	<u>001</u>	—	—	000179166
<i>Dátum</i>	<u>005</u>	—	—	20220825115535.0
<i>Jeu., int.</i>	<u>008</u>	—	—	030605s2003^^^^hu^df^^f^^^^^^000^0^hun^d
<i>ISBN</i>	<u>020</u>	—	a	963-05-7904-9
<i>Ellenőrző sz</i>	<u>035</u>	—	a	179166
<i>Katal. forrása</i>	<u>040</u>	—	a	ELTE
			b	hun
<i>Nyelvkód</i>	<u>041</u>	0	a	hun
<i>E70</i>	<u>080</u>	—	a	809.451.1-2
<i>Személy - It</i>	<u>100</u>	1	a	Kugler Nóra
			d	1965-
<i>Cím és szerz.</i>	<u>245</u>	<u>12</u>	a	A módosítósók funkciói
			c	irta Kugler Nóra
<i>Megjelenés</i>	<u>260</u>	—	a	Budapest
			b	Akad. K.
			c	2003
<i>Terj./fiz. jeü</i>	<u>300</u>	—	a	121 p.
			c	24 cm
<i>Sorozat</i>	<u>490</u>	1	a	Nyelvtudományi értekezések
			x	0078-2866
			v	152.sz.
<i>Megjegyzés</i>	<u>500</u>	—	a	Bibliogr.: p. 118 - 122
<i>Dok. típus</i>	<u>598</u>	—	a	könyv
<i>Tárgyszó</i>	<u>650</u>	<u>04</u>	a	módosítósó
			Z	magyar
<i>Egys.cím-sor.m</i>	<u>830</u>	0	a	Nyelvtudományi értekezések
<i>Leíróhely</i>	<u>850</u>	—	a	B2
<i>Elektr. hely</i>	<u>856</u>	<u>41</u>	u	https://doi.org/10.1556/9789634544760
			y	Online változat

4. ábra A könyv online elérhető verziója a MARC21 szabályai szerint készített bibliográfiai rekordban

E törekvés megvalósításához a könyvtárak több tevékenységük körültekintő megtervezésével is hozzá tudnak járulni. Például a digitalizálással (sok egyéb szempont mellett) biztosítják az eredeti dokumentumok védelmét, hosszútávú megőrzését, az online elérhető kiadványok linkjének pedig a megfelelő rekordban való feltüntetésével csökkenthető a papíralapú példányok beszerzése (4. ábra).

Ugyancsak kevesebb papírfelhasználást eredményezhet az egyedi leltárnapló elektronikus előállítás és vezetése. Az ilyen módon kezelt dokumentáció azonban a hatályos jogszabály szerint nem tekinthető hitelesnek. A könyvtári állomány nyilvántartásának szabályait egy 1975-ben született rendelet tartalmazza: „2. § (1) A könyvtár köteles minden dokumentumáról – a számvitel rendjéről szóló 1968. évi 33. törvényerejű rendelet 3. és 6. §-aiban foglalt rendelkezésekkel összhangban – folyamatosan és időrendben olyan állománynyilvántartást (leltárt) vezetni, amelynek alapján az állomány egészének a darabszáma és értéke, továbbá az egyes dokumentumok értéke bármikor megállapítható és ellenőrizhető.” [8] A nyilvántartás vezetését a jogszabály papíralapú leltárkönyvben képzelte megvalósíthatónak, ebben az időszakban a magyarországi könyvtárakban nem

volt elterjedt a számítógépek használata. A rendelet megszületése óta eltelt csaknem ötven év alatt a könyvtárak gyakorlata sok ponton eltávolodott a jogszabály előírásaitól, többek között épp az állománynyilvántartás kérdésében. Ma már a nagy könyvtárak szinte mindegyike integrált könyvtári rendszert használ, így a bibliográfiai rekordok és a példányadatok rögzítésével az egyedi leltárnapló is elkészül. Kezelésük azonban nem egységes, jellemzően az alábbi variációk egyikét alkalmazzák: van, ahol bizonyos időközönként kinyomtatják az IKR-ből generált naplót és a továbbiakban ezt a változatot tekintik hitelesnek, van, ahol csak elektronikus naplót vezetnek, és harmadikként előfordul egy úgynevezett hibrid megoldás, vagyis mind az elektronikus, mind a nyomtatott változatban jelölik a módosulásokat.

A jogszabály frissítésének igénye rég megfogalmazódott, a megújítását segítve a könyvtáros szervezetek több ízben elküldték módosító javaslatukat. Legutóbb 2021-ben került napirendre a kérdés, amikor az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma (EKK) is felkért egy szakértői csapatot *Ézsiás Anikó* vezetésével a rendelet pontról pontra történő kritikájára, illetve a könyvtárak évtizedek alatt kialakult gyakorlata szempontjából a legoptimálisabb aján-

lások kidolgozására. A leltári nyilvántartás témakörében az alábbi szempontok figyelembevételére hívták fel a figyelmet: „Az új jogszabályban meg kell határozni, hogy az IKR-ben elkészített napló mikor tekinthető hitelesnek. Mivel a könyvtári gyakorlat évtizedekkel előbbre jár mint maga a jogszabály, célszerű a kialakult eljárásokat erőteljesen figyelembe véve megfogalmazni az elvárásokat.

Fontosnak érezzük, hogy deklarálva legyen: mind a hagyományos, nyomtatott, mind az elektronikus állománynyilvántartás elfogadott. Cél, hogy hibrid módszerek ne maradjanak, kerüljük el a dupla, párhuzamos dokumentálást. Az, hogy melyik intézmény milyen módszert alkalmaz, többnyire az általa használt IKR által nyújtott lehetőségektől függ, illetve attól, hogy a könyvtár rendelkezik-e ilyen rendszerrel. A jelenlegi helyzetben szükséges, hogy megmaradjon az intézmények választási lehetősége.

Egyúttal rögzíteni kell, hogy a korábbi nyilvántartásokkal mi történjen. A leltárkönyvek a hatályos jogszabály alapján lezárhatóak, de az állománynyil-

vántartás alapját képezik. Meg kell vizsgálni, van-e arra lehetőség, hogy ezeket a régi nyilvántartásokat kiváltsa egy elektronikus nyilvántartás.” [9]

A fenntarthatóság szempontjainak tükrében az ajánlott verziók közül egyértelműen az elektronikus napló vezetése preferálható: ezzel a módszerrel évente sok ezer oldalnyi papír kinyomtatása válik feleslegessé. Egy közös tárhelyen való elhelyezése pedig lehetővé teszi, hogy a különböző, egymástól sokszor távoli helyen dolgozók számára is kényelmesen elérhetőek legyenek az egyedi leltárnaplóban lévő adatok.

Összefoglalás

A bemutatott példák alapján talán biztonsággal állítható, hogy a könyvtári munka minden területén megtalálhatók azok a pontok, részfolyamatok, melyek alkalmasak arra, hogy hozzáértő tervezéssel a fenntarthatóság céljait is szolgálják. Az írás ennek néhány lehetőségét igyekezett vázolni a szerzeményezési és feldolgozási munkakör keretében.

Irodalom

- [1] Barátné Hajdu Ágnes *Elnöki köszöntő*, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 53. Vándorgyűlés, Kaposvár, 2022. július 14-16., Összeáll. G. Szabó Sára, Pintérné Kék Krisztina, MATE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Kaposvár, 2022. p. 2.
- [2] UNIS *Fenntartható fejlődési célok*, Elérhető: https://unis.univie.ac.at/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html (Utolsó elérés: 2022. 08. 16.)
- [3] EUR-Lex *Rendelet a marrákesi szerződés megvalósításáról az Unióban*, Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4369106> (Utolsó elérés: 2022. 08. 13.)
- [4] JOGTÁR 2018. évi LVI. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról, Elérhető: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800056.TV> (Utolsó elérés: 2022. 08. 13.)
- [5] JOGTÁR 198/2018. (X. 25.) Korm. rendelet az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő kedvezményezett személyek javára végezhető szabad felhasználás részletes szabályairól, Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800198.KOR&searchUrl=/gyorskereso%3Fpag> (Utolsó elérés: 2022. 08. 19.)
- [6] Könyvtári Intézet Az OSZK, a Könyvtári Intézet és az ELTE Egyetemi Könyvtár közös ajánlása a Marrákesi szerződés átültetésével kapcsolatos könyvtári feladatok ellátásával kapcsolatban, Elérhető: <https://www.ki.oszk.hu/dokumentumtar/az-oszk-konyvtari-intezet-es-az-elte-egyetemi-konyvtar-kozos-ajanlasi-marrakesi> (Utolsó elérés: 2022. 08. 12.)
- [7] UNIS *Fenntartható fejlődési célok*, Elérhető: https://unis.univie.ac.at/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html (Utolsó elérés: 2022. 08. 16.)
- [8] JOGTÁR 3/1975. (VIII. 17.) KM-PM együttes rendelet a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törélsről szóló szabályzat kiadásáról, Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97500003.kma> (Utolsó elérés: 2022. 08. 19.)
- [9] JOGTÁR *Módosításai javaslat a 3/1975. (VIII. 17.) KM-PM együttes rendelethez*, Elérhető: ekk.org.hu/wp-content/uploads/2022/04/3_1975_rendelet_modositas_javaslat_EKK.pdf (Utolsó elérés: 2022. 08. 19.)

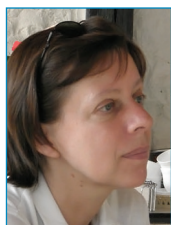
Megjegyzések

- 1 A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 2022 júliusában Kaposváron rendezett Vándorgyűlésén, a Bibliográfiai Szekcióban elhangzott előadás bővített, szerkesztett változata.
- 2 „Hozzáférhető formátumú példány: a mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény olyan formátumú példánya, amely az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy számára lehetővé teszi a műhöz vagy kapcsolódó jogi teljesítményhez történő, számára annak érzékelését biztosító hozzáférést, különösen oly módon, hogy az a 3. pontban említett valamely fogyatékossgal vagy nehézséggel nem küzdő személyekéhez hasonló szintű kényelem mellett legyen megvalósítható.”

- 3 „Jogosított szervezet: olyan szervezet, amelynek bevételszerzési tevékenysége – ha van ilyen – kizárólag a költségeinek megtérítését célozhatja, és a kedvezményezett személyek számára oktatási vagy speciális képzési tevékenységet végez, továbbá hozzáférhető módon olvasási lehetőségeket nyújt, és biztosítja az információkhoz való hozzáférést, és e tevékenység ellátására engedéllyel rendelkezik, vagy e tevékenysége egyébként államilag elismert. Ide tartoznak azok a közintézmények és nonprofit szervezetek is, amelyek ugyanezen szolgáltatásokat fő tevékenységükként, a szervezet számára előírt kötelezettségként vagy közérdekű feladataik ellátása keretében nyújtják a kedvezményezett személyek számára.”
- 4 „Olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy ...: az a személy,
- a) aki vak,
  - b) akinek látássérülése nem javítható olyan mértékben, hogy látásfunkciója lényegében megegyezzen az ilyen károsodással nem küzdő személyek látásfunkciójával, és aki ennek következtében képtelen nyomtatott műveket az ilyen károsodással nem küzdő személyekkel lényegében megegyező módon olvasni,
  - c) aki érzékelési vagy olvasási nehézséggel küzd, és ennek következtében képtelen nyomtatott műveket az ilyen nehézséggel nem küzdő személyekkel megegyező módon olvasni, vagy
  - d) aki fogyatékossga miatt képtelen könyvet tartani vagy lapozni, valamint a szemét olyan mértékben mozgatni vagy fókuszálni, amely az olvasást lehetővé tenné.”

Beérkezett: 2022. augusztus 6.

Székelyné Török Tünde
az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár osztályvezetője.
E-mail: szekely.tunde@lib.elte.hu